

УДК 37.015.31:[159.932:784]+373.3.0
16:78.

EL 37.015.31:[159.932:784]+373.3.0
16:78.

**Олена Володимирівна
КРИВОНОСОВА**

здобувач кафедри теорії музики і
музичного виховання
«НПУ ім. М. П. Драгоманова»

e-mail: lena.kri@ukr.net

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ВОКАЛЬНОГО СЛУХУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВ

Анотація У статті досліджено питання щодо створення педагогічних умов розвитку вокального слуху молодших школярів. Розглянуто сутність поняття «умова» та «педагогічна умова», а також види педагогічних умов, які запропоновані науковцями щодо мистецьких дисциплін.

На основі сутності, структурних компонентів, особливостей формування базису вокального слуху та психофізіологічних особливостей його розвитку обґрунтовано низку педагогічних умов, які необхідні саме для розвитку вокального слуху на уроках музики в початковій школі.

Дослідженням етапів розвитку вокального слуху і врахуванням визначених змістових характеристик, структурних компонентів вокального слуху, послідовності формування слухо-рухових уявлень та уявлень

полісенсорної, психомоторної і емоційно-чутливої системи, формування базису вокального слуху, проаналізованих наукових підходів визначено, що педагогічні умови розвитку вокального слуху – це цілеспрямовано створені обставини навчання співу молодших школярів для ефективного та результативного розвитку їх вокального слуху на уроках музики і в позакласній вокально-хоровій роботі.

Ключові слова: педагогічні умови, молодші школярі, музичне мистецтво, вокальний слух, слухо-рухові вокальні уявлення.

© КРИВОНОСОВА О.В.,2017

Вступ. Суспільно-історичний розвиток нашої держави і входження її у світовий освітній простір вимагає нових підходів у навчанні та вихованні підростаючого покоління. Основним засобом музичного виховання є спів. Фізіологічне природне й естетичне звучання голосу молодших школярів забезпечує достатньо розвинений у них власний слуховий контроль. Для розробки методики розвитку вокального слуху молодших школярів у процесі навчання їх співу на уроках музики та в позакласній вокально-хоровій роботі потребує обґрунтування низки важливих науково-методичних основ, зокрема, виокремлення педагогічних умов, що ефективно сприятимуть такому розвитку.

Аналіз останніх досліджень. Про необхідність створення умов навчання було зазначено в наукових роботах А.В. Литвіна, Б.Ф. Скіннера, І.П. Підласого. Н.Б. Сопневої, А.В. Хуторського. Педагогічним умовам навчання мистецьких дисциплін присвятили свої роботи Г.М. Падалка, Т.М. Турчин. Умови ефективного формування музичного сприймання вивчав

О. Я. Ростовський. Педагогічні умови розвитку вокального слуху молодших школярів обґрунтовані нами на основі досліджень В.П. Морозова, В.В. Емельянова, Л.Г. Макарової, А.Г. Менабени, Г.І. Побережної, Т.В. Щириці, Л. Роговик, Г.П. Стулової, Ю.Є. Юцевич, С.Д. Максименко.

Мета: обґрунтування і визначення педагогічних умов розвитку вокального слуху молодших школярів на уроках музичного мистецтва

Завдання:

- визначення сутності й змісту поняття «умова» та «педагогічна умова»;

- з'ясування умов навчання мистецьких дисциплін, зокрема музичного мистецтва, та виявлення умов формування музичного сприймання і вокального самоконтролю учнів початкової школи.

Результати досліджень. Науковці вважають, що визначення умов є одним з найважливіших чинників при дослідженні будь-яких предметів, явищ, процесів і систем [1, с. 63]. Видатний американський психолог Б.Ф. Скіннер стверджує, що можна вчитись і без педагогів, але вчитель створює умови, що роблять процес навчання швидшим і ефективнішим [2].

У процесі педагогічних досліджень, як зауважує І.П. Підласий, «перевіряються не засоби, не методи, не організація, а насамперед закономірні основи і педагогічні умови, що покладені в основу технології» [3, с. 51].

У «Новому українському тлумачному словнику» «умова» визначається як: 1) «необхідна обставина, яка робить здійснення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь»; 2) «обставини, особливості реальної діяльності, за яких відбувається або здійснюється щось»; 3) «правила, що існують чи встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу,

діяльність»; 4) «сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь» [4, с. 536-537]. У філософській літературі під умовою розуміють те, від чого залежить щось інше (зумовлюване), істотний компонент комплексу об'єктів (речей, їх станів, взаємодій), із наявністю якого з необхідністю витікає існування повного явища. Сукупність умов явища утворює середовище його перебігу, від якого залежить дія законів природи і суспільства [5, с. 497-498].

Умова не тільки впливає на речі, а і є тим, без чого не може бути речі, яка слугує передумовою, основою її виникнення [6, с. 48]. А.В. Хуторський підкреслює, що педагогічні умови на рівні з процесом навчання відносяться до предмета дидактики [7, с. 14]. Відповідно, під «умовою» у навчанні розуміється середовище, обставини, у яких забезпечується ефективність організації навчальної діяльності (зокрема вокально-хорової, що нами розглядається), та обов'язкове використання певних педагогічних способів і засобів для створення середовища, у якому можлива організація діяльності, що забезпечує очікуваний ефективний результат (а для нашого дослідження – розвиток вокального слуху).

Педагогічними умовами, за останніми сучасними дослідженнями, вважається комплекс спеціально спроектованих стрижневих чинників впливу на зовнішні та внутрішні обставини навчально-вихованого процесу та особистісні параметри його учасників, які забезпечують цілісність навчання й виховання в інформаційно-освітньому середовищі навчального закладу відповідно до вимог суспільства. Їх реалізація сприяє гармонійному розвитку особистості, виявленню її творчих задатків, урахуванню потреб і формуванню загальнолюдських якостей і базових загальних необхідних компетенцій [1, с. 63]. До основних видів педагогічних умов науковці

зараховують: дидактичні, психолого-педагогічні, організаційно-педагогічні, соціально-педагогічні [1, с. 41].

Професор Г.М. Падалка, вивчаючи *педагогічні умови навчання мистецьких дисциплін*, визначила, що «педагогічні умови навчання мистецтва» є цілеспрямовано створеними і використаними обставинами мистецького навчання, що забезпечують можливість досягнення його результативності» [8, с. 160]

До основних педагогічних умов навчання мистецьких дисциплін професор зарахувала такі:

- створення позитивної атмосфери навчання;
- досягнення діалогових засад взаємодії вчителя й учня в навчальному процесі;
- забезпечення пріоритету практичної діяльності.

Педагогічні умови ефективного формування музичного сприймання школярів на уроках музичного мистецтва вивчались О.Я. Ростовським, де науковець виокремлює загальні *зовнішні умови* (педагогічна майстерність учителя, активізація різних видів музичної діяльності, раціональна організація діяльності учнів, створення сприятливої ситуації, методи навчання) і *внутрішні умови* (набутий учнями художній і життєвий досвід, психологічна установка на сприймання, розвиток музичного слуху, музичного мислення і пам'яті, уваги, слухової уваги, емоційної сприйнятливості, потреби, смаки, оцінки тощо).

Серед першочергових умов, які суттєво впливають на формування музичного сприймання, визначено такі:

- інформаційне забезпечення сприймання;
- формування установки на сприймання;
- виховання вміння аналізувати музику;
- забезпечення взаємодії мистецтв у виховному процесі;
- організація творчої діяльності учнів у процесі музичного сприймання [9, с. 91-92].

У монографії «Початкова музична освіта: проблеми модернізації» Т.М. Турчин визначено **педагогічні умови** як спеціально створені обставини, що забезпечують ефективність музичної освіти учнів початкової школи. У результаті дослідження науковець виокремлює такі провідні **педагогічні умови музичної освіти учнів початкових класів**:

- виявлення, урахування і збереження індивідуальності учня;
- створення позитивної атмосфери навчання на уроках музики;
- забезпечення пріоритетності практичних форм музичної діяльності;
- спонукання учнів до усвідомлено-ціннісного сприйняття музики;
- творче спрямування всіх різновидів музичної діяльності [10, с. 250-271].

Для з'ясування педагогічних умов розвитку вокального слуху молодших школярів на уроках музики та в позакласній вокально-хоровій роботі ми проаналізували представлені науковцями підходи щодо дослідженого питання і визначили, що **педагогічні умови розвитку вокального слуху** є цілеспрямовано створеними обставинами навчання співу молодших школярів для ефективного й результативного розвитку їх вокального слуху на уроках музики та в позакласній вокально-хоровій роботі.

Для визначення педагогічних умов розвитку вокального слуху молодших школярів нами були також враховані та з'ясовані змістові характеристики структурних компонентів вокального слуху, психофізіологічні особливості розвитку вокального слуху молодших школярів, етапи розвитку вокального слуху, послідовність формування слухо-рухових уявлень та уявлень

полісенсорної, психомоторної та емоційно-чутливої системи в процесі розвитку вокального слуху школярів початкової школи, а також особливості формування базису їх вокального слуху.

Розвиток вокального слуху передбачає створення умов передусім для формування слухо-рухових вокальних уявлень молодших школярів, що безпосередньо вплине на розвиток структурних компонентів їх вокального слуху, зокрема: *слухові образи, емоційну чутливість, рухомоторні дії та реакції, рухові образи, творчу активність, процесуально-модельовальну самостійність мислення.*

Для формування зазначених компонентів вокального слуху молодших школярів у результаті нашого дослідження були розроблені такі ***педагогічні умови розвитку вокального слуху в процесі навчання співу:***

1. Важливою умовою є забезпечення розвитку вокального слуху в активній вокально-практичній діяльності з урахуванням цілісності системи «слух-голос», де методи розвитку голосу пов'язані з розвитком вокального слуху. Термін «вокал» визначається передусім, як мистецтво співу [11]. Існує безліч методик навчання співу, які спрямовані на всебічний розвиток голосу. У багатьох з них вказано на роль вокального, іноді музичного слуху, як однієї зі здібностей співака, але рекомендації щодо розвитку вокального слуху представлені в обмеженій кількості і переважно відокремлені від загальної системи розвитку голосу. Дослідження В. Морозова [12] довели, що система «слух-голос» є цілісною. Крім того, дослідження науковців вказують, що функціонування вокального слуху молодших школярів має прямий і зворотний психофізіологічний зв'язок [12; 13], неможливо розвивати голос без розвитку

слухового контролю, а вокальний слух поза вокальною діяльністю.

Вивчення нами сутності, психофізіологічних особливостей та етапів розвитку вокального слуху та, спираючись на попередні дослідження науковців, дає змогу стверджувати, що будь-яка методика навчання співу повинна базуватись на принципах розвитку вокального слуху, враховувати його етапи, послідовність формування, розуміти сутність і психофізіологічні особливості розвитку, тому що вокальний слух як головний контролер і регулятор вокальної діяльності стає першоосновою і повинен у розвитку навіть випереджати розвиток голосу співака [14].

2. *Послідовно-етапне формування усвідомлених вокальних уявлень у процесі навчання співу з урахуванням вікових особливостей розвитку молодших школярів.* Результати дослідження психофізіологічного механізму функціонування і розвитку вокального слуху визначили, що це – система послідовно сформованих психомоторною, полісенсорною та емоційно-чутливою системою співака синтезовано-інтегрованих вокальних уявлень, що створить базис вокального слуху у пам'яті співака. Послідовність формування вокальних уявлень не є хаотичною, вона має етапи і стадії. Кожна система формує і власне уявлення, і синтезовано-інтегроване уявлення в результаті співпраці даних систем. Досліджена і відповідність формування таких уявлень віковим особливостям розвитку співака, що обов'язково потрібно враховувати не тільки при розвитку вокального слуху, а й при загальному навчанні співу. Уявлення є результатом діяльності передусім уяви. У процесі співу задіяні багато різновидів уяви, яка розвивається за умови, якщо педагог цілеспрямовано вибирає методи, що впливають на її розвиток.

3. Підпорядкування методики розвитку вокального слуху особливостям сприймання (які відбуваються за законами існування просторово-часового континууму), засвоєння основних засобів музичної виразності і якісного вокального виконання завдяки активізації роботи емоційно-чутливої системи школярів. Усі види мистецтва допомагають краще усвідомити людині власне існування в просторово-часовому континуумі, а також краще відчувати навколишній світ, себе в цьому світі та відчуття і почуття інших навколишніх людей. У процесі засвоєння будь-якого мистецтва активно розвивається емоційна чутливість дитини, що є важливим чинником розвитку її духовності.

Для розвитку вокального слуху молодших школярів даний принцип передбачає побудову тематичного змісту навчального матеріалу з урахуванням існування законів просторово-часового континууму, що дає змогу поступово засвоїти просторово-часові музичні і вокально-музичні параметри. Розвиток, серед іншого і вокального слуху відбувається за принципами існування матерії в просторі й часі [15; 16]. У межах просторово-часового континууму функціонує і психомоторика людини, за допомогою якої дитина пізнає світ [17; 18]. За просторовими ознаками розрізняються і засоби музичної виразності [16]. Розвиток вокального слуху в процесі опанування вокальної діяльності є в водночас і процесом засвоєння закону існування матерії в просторі і часі, що дає змогу активно розвивати емоційну, психомоторну та сенсорну чутливість дитини, формувати її художній смак, естетичне чуття, культуру, розуміння гармонії та загальну духовність. Саме емоційно-чутлива система співака інтегрує і синтезує уявлення психомоторики і полісенсорики співака і є основою розвитку його вокального слуху.

4. Створення творчої позитивної атмосфери процесу навчання співу на уроках музики, стимулювання творчої самостійності, спонукання до активізації роботи творчого мислення і творчої уяви молодших школярів. Принцип базується на дослідженні психофізіологічного механізму функціонування і розвитку вокального слуху і доводить, що сам розвиток, як процес, відбувається тільки у творчій діяльності. Принцип творчості є важливим у навчанні дітей співу, що передбачає активне застосування у вокальній методиці творчих методів і прийомів, які у свою чергу, сприяли б розвитку вокального слуху кожного учня.

5. Цілеспрямоване формування внутрішнього поля дії молодших школярів завдяки стимулюванню роботи їхнього внутрішнього слуху, внутрішнього руху, внутрішнього зорового відчуття та забезпечення формування базису вокального слуху молодших школярів з урахуванням їх вікових особливостей розвитку. Функціонування внутрішнього поля дії співака дає змогу не тільки фіксувати всі слухо-рухові вокальні уявлення, що будуть основою базису вокального слуху і зберігатимуться в пам'яті співака, а й оперувати ними, змінювати, перетворювати, удосконалюючи як якість звучання власного голосу, так і якість контролю за власним звуком, або звуком іншого співака.

Висновки. На основі виявленої сутності, психофізіологічних особливостей та етапів розвитку вокального слуху і на основі врахування визначених змістових характеристик, структурних компонентів вокального слуху, послідовності формування слухо-рухових уявлень та уявлень полісенсорної, психомоторної і емоційно-чутливої системи, формування базису вокального слуху, проаналізованих наукових підходів щодо дослідженого питання нами було визначено, що

педагогічні умови розвитку вокального слуху – це цілеспрямовано створені обставини навчання співу молодших школярів для ефективного та результативного розвитку їх вокального слуху на уроках музики і в позакласній вокально-хоровій роботі.

У результаті нашого дослідження також були визначені **педагогічні умови розвитку вокального слуху молодших школярів, а саме:**

- забезпечення розвитку вокального слуху в активній вокально-практичній діяльності з урахуванням цілісності системи «слух-голос», де методи розвитку голосу пов'язані з розвитком вокального слуху;
- послідовно-етапне формування усвідомлених вокальних уявлень у процесі навчання співу з урахуванням вікових особливостей розвитку молодших школярів;
- підпорядкування методики розвитку вокального слуху особливостям сприймання (які відбуваються за законами існування просторово-часового континууму), засвоєння основних засобів музичної виразності і якісного вокального виконання завдяки активізації роботи емоційно-чутливої системи школярів;
- створення творчої позитивної атмосфери процесу навчання співу на уроках музики, стимулювання творчої самостійності, спонукання до активізації роботи творчого мислення і творчої уяви молодших школярів;
- цілеспрямоване формування внутрішнього поля дії молодших школярів, завдяки стимулюванню роботи їх внутрішнього слуху, внутрішнього руху, внутрішнього зорового відчуття та забезпеченню формування базису вокального слуху молодших школярів з урахуванням їх вікових особливостей розвитку.

Відповідне створення зазначених педагогічних умов буде ефективною запорукою розвитку вокального слуху молодших школярів у процесі навчання їх співу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Литвин А.В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови» : на допомогу здобувачам наукового ступеня / Андрій Вікторович Литвин. – Львів : СПОЛОМ, 2014. – 76 с.
2. Skinner B. Reflections on a Decade of Teaching Mashines // Teachers College Record. – 1963. – Vol. 65. – P. 168–177.
3. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології : інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. – К. : Видав. дім «Слово», 2004. – 616 с.
4. Новий український тлумачний словник / укл. : Н.Д. Кусайкіна, Ю.С. Цибульник ; за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. – Харків : Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2008. – 608 с.
5. Философский словарь. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2010. – 576 с.
6. Сопнєва Н.Б. Педагогічні умови навчально-етичної діяльності майбутнього вчителя : монографія. – Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2012. – 164 с.
7. Хуторской А.В. Современная дидактика : учебник [для вузов] / А.В. Хуторской. – СПб. : Питер, 2001. – 544 с.
8. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
9. Ростовський О.Я. Музична педагогіка : навчальні програми, методичні рекомендації та матеріали. – Ніжин, 2001. – 112 с.
10. Турчин Т.М. Початкова музична освіта: проблеми модернізації : монографія / Тамара Миколаївна Турчин. – Чернігів : ПАТ ПВК «Десна», 2013. – 368 с.
11. Юцевич Ю.Є. Музыка : словник -довідник. – Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2003. – 352 с.
12. Морозов В.П. Искусство резонансного пения.– М. : Искусство и наука, 2002. –494 с.

13. Емельянов В.В. Развитие голоса. Координация и тренаж. – СПб. : Лань, 1997. – 192 с.
14. Стулова Г.П. Хоровой класс. – М. : Просвещение , 1988. – 118 с.
15. Макарова Л.Г. Розвиток адекватного сприймання музики у молодших школярів : методичні рекомендації. – К. : Міленіум, 2004. – 84 с.
16. Побережна Г.І., Щириця Т.В. Загальна теорія музики. – К. : Вища школа, 2004. – 303 с.
17. Максименко С.Д. Общая психология. – М. : Рефл.-бук, Ваклер, 2001. – 524 с.
18. Роговик Л. Психомоторика дитини. – К. : Главник, 2005. – 112 с.

Транслітераційний переклад використаних джерел

1. Litvin A.V. Metodologichni zasady ponyattya «pedagogichni umovy» : na dopomogu zdobuvacham naukovogo stupenya / Andrij Viktorovy`ch Litvin. – L`viv : SPOLOM, 2014. – 76 s.
2. Skinner B. Reflections on a Decade of Teaching Mashines // Teachers College Record. – 1963. – Vol. 65. – P. 168–177.
3. Pidlasyj I.P. Praktychna pedagogika abo try texnologiyi : interaktyvnyj pidruchnyk dlya pedagogiv rynkovoyi systemy osvity. – K. : Vydav. dim «Slovo», 2004. – 616 s.
4. Novyj ukrayins`kyj tlumachnyj slovnyk / ukl. : N.D. Kusajkina, Yu.S. Cybul`nyk ; za zag. red. d-ra filol. nauk, prof. V.V. Dubichyns`kogo. – Kharkiv : Knyzhkovyj klub «Klub Simejnogo Dozvillya», 2008. – 608 s.
5. Fylosofskii slovar`. – Rostov-na-Donu : Feniks, 2010. – 576 s.
6. Sopnyeva N.B. Pedagogichni umovy navchal`no-etychnoyi diyal`nosti majbutn`ogo vchytelya : monografiya. – Donecz`k : LANDON-XXI, 2012. – 164 s.

7. Khutorskoj A.V. Sovremennaya didaktika : uchebnik [dlya vuzov] / A.V. Khutorskoj. – SPb. : Piter, 2001. – 544 s.
8. Padalka G.M. Pedagogika mystectva (Teoriya i metodyka vykladannya mystec`kykh dyscyplin). – K. : Osvita Ukrayiny, 2008. – 274 s.
9. Rostovs`kyj O.Ya. Muzychna pedagogika : navchal`ni programy, metodychni rekomendaciyi ta materialy. – Nizhyn, 2001. – 112 s.
10. Turchyn T.M. Pochatkova muzychna osvita: problemy modernizaciyi : monografiya / Tamara Mykolayivna Turchyn. – Chernigiv : PAT PVK «Desna», 2013. – 368 s.
11. Yucevykh Yu.Ye. Muzyka : slovnyk -dovidnyk. – Ternopil` : Navch. knyga – Bogdan, 2003. – 352 s.
12. Morozov V.P. Iskusstvo rezonansnogo peniya.– M. : Iskusstvo i nauka, 2002. –494 s.
13. Emel`yanov V.V. Razvitie golosa. Koordinaciya i trenazh. – SPb. : Lan`, 1997. – 192 s.
14. Stulova G.P. Khorovoj klass. – M. : Prosveshhenie , 1988. – 118 s.
15. Makarova L.G. Rozvytok adekvatnogo spryjmannya muzyky u molodshykh shkolyariv : metodychni rekomendaciyi. – K. : Milenium, 2004. – 84 s.
16. Poberezhna G.I., Shhyrycyia T.V. Zagal`na teoriya muzyky. – K. : Vyshha shkola, 2004. – 303 s.
17. Maksimenko S.D. Obshchaya psihologiya. – M. : Refl.-buk, Vakler, 2001. – 524 s.
18. Rogovyk L. Psykhomotoryka dytyny. – K. : Glavnik, 2005. – 112 s.

Olena KRYVONOSOVA

Doctoral Candidate at Music Theory and Music Education
Department
«M. Drahomanov National Pedagogical University»

e-mail: lena.kri@ukr.net

**PEDAGOGICAL CONDITIONS OF VOCAL EAR
DEVELOPMENT OF PRIMARY PUPILS DURING THE
MUSIC LESSONS**

***ABSTRACT.** The article deals with the creation of pedagogical conditions of younger pupils' vocal pitch development. The concepts "condition" and "pedagogical condition", and types of pedagogical conditions proposed by scholars concerning art disciplines have been identified.*

Some pedagogical conditions necessary to vocal pitch development at music lessons in primary school have been proved based on the essence, structural components, vocal pitch peculiarities and psychophysiological peculiarities of its development.

Investigation of stages of vocal ear development, consideration of specific content characteristics, vocal ear structural components, a sequence of shaping aural and motion conceptions as well as conceptions of polisensory, psychomotory, emotional and sensory systems, building the basis of vocal ear, analysis of scientific approaches have revealed that pedagogical conditions of vocal ear development are the intentionally created circumstances of teaching singing to junior pupils for effective and productive vocal ear development at music lessons and extracurricular vocal and choir activity.

Key words: *pedagogical conditions, younger pupils, music art, vocal pitch, auditory-motor vocal beliefs.*

Елена Владимировна КРИВОНОСОВА

соискатель кафедры теории музыки и музыкального
воспитания

«НПУ им. М. П. Драгоманова»

e-mail: lena.kri@ukr.net

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ ВОКАЛЬНОГО СЛУХА МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА

Аннотация. В статье исследован вопрос о создании педагогических условий развития вокального слуха младших школьников. Рассмотрены сущность понятия «условие» и «педагогическое условие», а также виды педагогических условий, предложенные исследователями по художественных дисциплин.

На основе сущности, структурных компонентов, особенностей формирования базиса вокального слуха и психофизиологических особенностей его развития обоснован ряд педагогических условий, которые необходимы именно для развития вокального слуха на уроках музыки в начальной школе.

Исследованием этапов развития вокального слуха и учетом определенных содержательных характеристик, структурных компонентов вокального слуха, последовательности формирования слухо-двигательных представлений и представлений полисенсорной, психомоторной и эмоционально-чувствительной системы, формирование базиса вокального слуха,

проанализированных научных подходов определено, что педагогические условия развития вокального слуха - это целенаправленно созданные обстоятельства обучения пению младших школьников для эффективного и результативного развития их вокального слуха на уроках музыки и во внеклассной вокально-хоровой работе.

Ключевые слова: педагогические условия, младшие школьники, музыкальное искусство, вокальный слух, слуходвигательные вокальные представления.